

“Demographic risks in the context of a full-scale war in Ukraine”

AUTHORS

Vadym Posheliuzhnyi

ARTICLE INFO

Vadym Posheliuzhnyi (2024). Demographic risks in the context of a full-scale war in Ukraine. *Social and labour relations: theory and practice*, 14(1), 52-62.
doi:[10.21511/slntp.14\(1\).2024.05](https://doi.org/10.21511/slntp.14(1).2024.05)

DOI

[http://dx.doi.org/10.21511/slntp.14\(1\).2024.05](http://dx.doi.org/10.21511/slntp.14(1).2024.05)

RELEASED ON

Wednesday, 05 February 2025

RECEIVED ON

Friday, 06 September 2024

ACCEPTED ON

Friday, 27 December 2024

LICENSE

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

JOURNAL

"Social and labour relations: theory and practice"

ISSN PRINT

2410-4752

ISSN ONLINE

2415-3389

PUBLISHER

LLC “Consulting Publishing Company “Business Perspectives”

FOUNDER

State Higher Educational Establishment "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Social and Labour Relations Institute

NUMBER OF REFERENCES

13

NUMBER OF FIGURES

5

NUMBER OF TABLES

0

© The author(s) 2025. This publication is an open access article.

BUSINESS PERSPECTIVES

Publisher

LLC "CPC "Business Perspectives"
Hryhorii Skovoroda lane, 10, Sumy,
40022, Ukraine

www.businessperspectives.org

V. HETMAN KNEU

Founder

State Higher Educational Establishment
"Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman",
Prospect Peremogy, 54/1, Kyiv,
03057, Ukraine

<https://kneu.edu.ua/>

Received on: 06th of September, 2024

Accepted on: 27th of December, 2024

Published on: 05th of February, 2025

© Vadym Posheliuzhnyi, 2025

Vadym Posheliuzhnyi, Ph.D Student,
Institute for Demography and Life
Quality Problems of the National
Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine.

This is an Open Access article, distributed
under the terms of the [Creative Commons
Attribution 4.0 International license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which
permits unrestricted re-use, distribution, and
reproduction in any medium, provided the
original work is properly cited.

Conflict of interest statement:

Author(s) reported no conflict of interest

Vadym Posheliuzhnyi (Ukraine)

DEMOGRAPHIC RISKS IN THE CONTEXT OF A FULL-SCALE WAR IN UKRAINE

Abstract

The article examines the impact of the full-scale war initiated by the Russian Federation on demographic risks in Ukraine. The full-scale war has led to significant changes in the country's demographic structure, including a sharp decline in the birth rate and an increase in the mortality rate, exacerbating the demographic crisis. The study aims to identify the main demographic risks caused by the war and assess their long-term impact on Ukraine's socio-economic development. The object of the study is demographic processes in the conditions of the full-scale war. The methodological basis is the demographic analysis of changes in population size, birth, and mortality rates. In 2022, Ukraine's population was 44.07 million people, but after two years of war, this figure decreased by 15.05%, reaching 37.44 million by early 2024. The birth rate dropped to 5.5‰, and the fertility rate decreased to a critically low level of 0.9 in 2024, one of the lowest rates in the world. Regarding mortality, despite the active hostilities, the mortality rate paradoxically decreased in 2022–2024 compared to previous years (17.1‰ in 2021), likely due to the population reduction caused by mass migration and difficulties in data collection. According to the UN, a total of 22,594 civilians were killed due to military actions, although the actual number of casualties could be much higher. The results indicate a deep demographic crisis that requires urgent government action to stabilize the situation and restore demographic potential. The study's practical significance lies in the potential use of the results to develop government programs to support the birth rate, reduce mortality, and ensure social development in the post-war period.

Keywords

demographic risks, war, birth rate, fertility rate, mortality rate,
social development, Ukraine

JEL Classification

J11, J13, J18

В. Пошелюжний (Україна)

ДЕМОГРАФІЧНІ РИЗИКИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті розглянуто вплив повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією, на демографічні ризики в Україні. Повномасштабна війна призвела до значних змін у демографічній структурі країни, включаючи різке зниження народжуваності та підвищення рівня смертності, що посилює демографічну кризу. Метою дослідження є виявлення основних демографічних ризиків, спричинених війною, та оцінка їхнього тривалого впливу на соціально-економічний розвиток України. Об'єктом дослідження виступають демографічні процеси в умовах повномасштабної війни. Методологічною основою є демографічний аналіз змін у чисельності населення, показниках народжуваності та смертності. У 2022 році чисельність населення України становила 44.07 млн осіб, однак за два роки війни цей показник знизився на 15.05%, досягнувши 37.44 млн на початок 2024 року. Народжуваність впала до 5.5%, а коефіцієнт фертильності зменшився до критично низького рівня – 0.9 у 2024 році, що є одним із найнижчих показників у світі. Щодо смертності, незважаючи на активні бойові дії, рівень смертності парадоксально знизився у 2022–2024 роках порівняно з попередніми роками (17.1% у 2021 році), що, ймовірно, пояснюється зменшенням чисельності населення через масову міграцію та труднощі зі збором даних. За даними ООН, загалом 22.594 цивільних загинули внаслідок бойових дій, проте фактична кількість жертв може бути набагато більшою. Отримані результати демонструють глибоку демографічну кризу, що потребує невідкладних заходів з боку держави для стабілізації ситуації та відновлення демографічного потенціалу. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів для розробки державних програм, спрямованих на підтримку народжуваності, зниження смертності та забезпечення соціального розвитку у післявоєнний період.

Ключові слова

демографічні ризики, війна, народжуваність, фертильність,
смертність, соціальний розвиток, Україна

Класифікація JEL

J11, J13, J18

ВСТУП

Україна, як країна з багатою історією, неодноразово зазнавала складних випробувань за час свого існування, проте повномасштабне вторгнення російської федерації стало найважчим викликом у сучасній історії країни. Ця несправедлива війна, розв'язана країною-агресором, відображається не лише на політичній та економічній ситуації України, але й завдала серйозного удару по її демографічній складовій. Війна, позбавивши українців спокійного життя, спричинила не лише значні людські втрати та масові переселення як всередині країни, так і за її межі, але й призвела до різкого зниження народжуваності та значного підвищення смертності, що суттєво змінило структуру населення і поглибило демографічну кризу, створюючи серйозні загрози для майбутнього України.

Актуальність даної теми важко переоцінити, оскільки демографічні ризики, породжені повномасштабною війною, мають серйозний негативний вплив на майбутнє країни. Безповоротні демографічні втрати та величезні міграційні процеси змінили усі сфери життя суспільства. У країні, де війна триває з 2014 року, а з 2022 року перейшла у фазу повномасштабного вторгнення, ця проблематика набула ще більш критичного значення, адже від вирішення поставлених викликів залежить стійкість України у тривалій боротьбі з агресором та її майбутнє повоєнне відновлення.

Проблематика даного дослідження полягає у вивченні впливу повномасштабної війни на демографічні ризики в Україні, з метою виявлення основних тенденцій і наслідків для суспільства.

Метою даного дослідження є аналіз основних демографічних ризиків, таких як зменшення народжуваності та збільшення смертності, спричинених війною, та їхнього впливу на майбутнє України.

Результати цього дослідження можуть стати основою для розробки програм, спрямованих на підтримку демографічної стабільності, відновлення рівня народжуваності, зниження смертності, а також підтримку соціального розвитку в Україні.

Дослідження впливу повномасштабної війни на демографічні ризики є критично важливим для розуміння поточних викликів та розробки стратегій відновлення і розвитку суспільства в умовах післявоєнного періоду. Вивчення цих процесів допоможе мінімізувати негативні наслідки та забезпечити стабільний розвиток в умовах війни.

1. ЛІТЕРАТУРНИЙ ОГЛЯД

Вплив повномасштабної війни на демографічну ситуацію в Україні викликав значний інтерес наукової спільноти як в Україні, так і за її межами. Війна, яка розпочалася у 2014 році та набула нового витку у 2022 році, створила численні виклики для демографічного розвитку країни. Відтак, ця тема привернула пильну увагу дослідників по всьому світу, що призвело до неухильного зростання кількості наукових робіт, присвячених цій проблематиці.

Різноманітні дослідження охоплюють широкий спектр аспектів, пов'язаних із демогра-

фічними ризиками, спричиненими війною. Зокрема, науковці аналізують зміни у структурі населення, міграційних процесах, народжуваності та смертності, а також соціально-економічні наслідки демографічних змін. Українські дослідники зробили значний внесок у вивчення впливу війни на формування демографічних ризиків, надаючи цінні дані та висновки для подальших досліджень і розробки грамотної демографічної політики.

У статті Лібанової розглядається складність демографічної ситуації в Україні під час повномасштабної війни. Авторка акцентує увагу на проблемах оцінки чисельності населення.

Вона аналізує впливи внутрішньої та зовнішньої міграції, значне зниження народжуваності, а також втрати населення через військові дії та еміграцію. Лібанова прогнозує, що депопуляція є неминучою і війна матиме довгострокові демографічні наслідки для країни [2].

Теслюк аналізує демографічну стійкість України до та під час російсько-української війни. Він оцінює репродуктивний та віково-статевий баланс, підкреслюючи, що війна спричинила значні демографічні втрати через смертність та міграцію. Теслюк дійшов висновку про суттєве послаблення демографічної стійкості України та надав рекомендації для соціальної та демографічної політики [8].

Також детально аналізували вплив повномасштабної війни на демографію України Приступа, Неклюєнко та Луцкевич. У їхній роботі зазначається, що проблеми з демографією України існували ще задовго до початку повномасштабного вторгнення. Вони наголошують, що агресор цілеспрямовано знищує населення, створюючи новий геноцид українського народу. Підкреслюється виникнення вікового та статевого дисбалансу внаслідок війни. Важливими факторами скорочення населення є велика кількість загиблих, внутрішня та зовнішня міграція. Автори пропонують шляхи подолання демографічних проблем через ефективну державну політику та реформи [6].

Україна, перебуваючи в стані війни, стала об'єктом великого інтересу для багатьох іноземних науковців із усіх куточків Земної кулі. Цей інтерес обумовлений масштабними демографічними трансформаціями, які відбуваються в українському суспільстві, та їх можливими глобальними наслідками.

Японський науковець Матсуура у своїй статті аналізує значне скорочення населення, особливо серед жінок і дітей, що призводить до гендерного та вікового дисбалансу. Стаття також розглядає вплив війни на здоров'я та доступ до медичних послуг, зокрема на підвищену смертність серед жінок через відсутність адекватної медичної допомоги. Автор підкреслює необхідність покращення збору

даних для ефективного управління демографічною кризою, що виникла внаслідок вторгнення [4].

Естонська дослідниця Твердоступ у своїй роботі вивчає, як війна з росією вплинула на демографічну ситуацію в Україні та як це може вплинути на економічне відновлення країни. Авторка стверджує, що війна спричинила значні демографічні втрати, зокрема через високий рівень еміграції, низьку народжуваність та зниження тривалості життя, які матимуть довгостроковий вплив на економіку країни. Вона підкреслює, що для ефективного подолання цих викликів необхідні грамотні рішення, які сприятимуть поверненню біженців, новій імміграції та покращенню показників народжуваності [10].

У спільній роботі Кулу, Христісон, Лю та Миколай проаналізували вплив повномасштабного вторгнення росії в Україну на майбутнє населення країни та сформулювали кілька демографічних прогнозів щодо можливих сценаріїв розвитку подій. Вони дослідили різні сценарії з урахуванням кількості жертв і біженців, а також можливостей їх повернення, і встановили, що населення України може значно зменшитися і постаріти у майбутньому [1].

Дані наукові дослідження свідчать про значний і багатогранний вплив війни на демографічні ризики в Україні, що вимагають всебічних заходів для мінімізації негативних наслідків. Ці дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до розв'язання демографічних проблем, адже вони мають критичне значення для формування ефективної демографічної політики та стратегії країни. Вони також відіграють ключову роль у підготовці до довгострокових відновлювальних заходів, привертають міжнародну увагу та стимулюють підтримку, що допоможе Україні адаптуватися до нових реалій і забезпечити стабільний розвиток у постконфліктний період.

2. МЕТОДОЛОГІЯ

Для оцінки впливу повномасштабної війни на демографічні ризики в Україні було використано комплексний підхід, що включає кілька

основних методів дослідження. Основними джерелами інформації стали наукова література, дані державних органів України та міжнародних організацій.

Аналіз охоплював дані з початку агресії російської федерації проти України з 2014 по 2024 роки, з акцентом на зміни, що відбулися після початку повномасштабної війни у 2022 році. Основними показниками були чисельність населення, рівень народжуваності та смертності. Використовувалися методи демографічного аналізу, зокрема коефіцієнти народжуваності, фертильності, смертності для визначення змін у природному русі населення.

Таким чином, комплексний підхід, що включав використання різноманітних джерел даних та методів демографічного аналізу, дозволив здійснити всебічну оцінку впливу повномасштабної війни на демографічні ризики в Україні.

3. РЕЗУЛЬТАТИ

Повномасштабна війна, яка розпочалася на території України у 2022 році і вже триває третій рік поспіль, є однією з найбільших воєн, що розгорнулися на території Європи із часів Другої світової війни. Вона принесла із собою не лише біль та руйнівні наслідки, а й стала каталізатором суттєвих змін в суспільстві.

Однією з найбільших змін, що відбулася під час війни, стала трансформація демографічної структури України, яка зіткнулася із численними демографічними ризиками, такими як зниження народжуваності, підвищення смертності, зовнішня міграція, внутрішнє переміщення та зміна вікового та гендерного балансу населення. Ще до початку повномасштабної війни, Україна уже довго перебувала в стані демографічної кризи. Війна лише загострила усі ці проблеми, спричинивши додаткові втрати населення та зниження рівня добробуту. Безумовно, усі ці фактори суттєво вплинули на всі сфери життя країни.

Нова фаза російсько-української війни, що почалася 24 лютого 2022 року, мала катастрофічні наслідки для демографічної ситуації в країні. Масова еміграція, значні втрати серед цивільного населення та економічні труднощі суттєво вплинули на чисельність і структуру населення України.

До початку розширення агресії РФ 24 лютого 2022 року чисельність населення України, станом на 1 січня 2022 року, становила 44.073,121 особу, згідно з даними ООН. Проте після ескалації війни, вже до середини того ж року (станом на 1 липня), вона скоротилася до 41.048,766 осіб, що означає зменшення на 6.86% лише за перше півріччя 2022 року. У подальшому чисельність населення продовжила стрімко зменшуватися, і на початок 2023 року населення країни зменшилося до 38.024,411

Джерело: Складено автором на основі даних з джерела [13] (дані за 2024 рік – це прогнозовані дані).

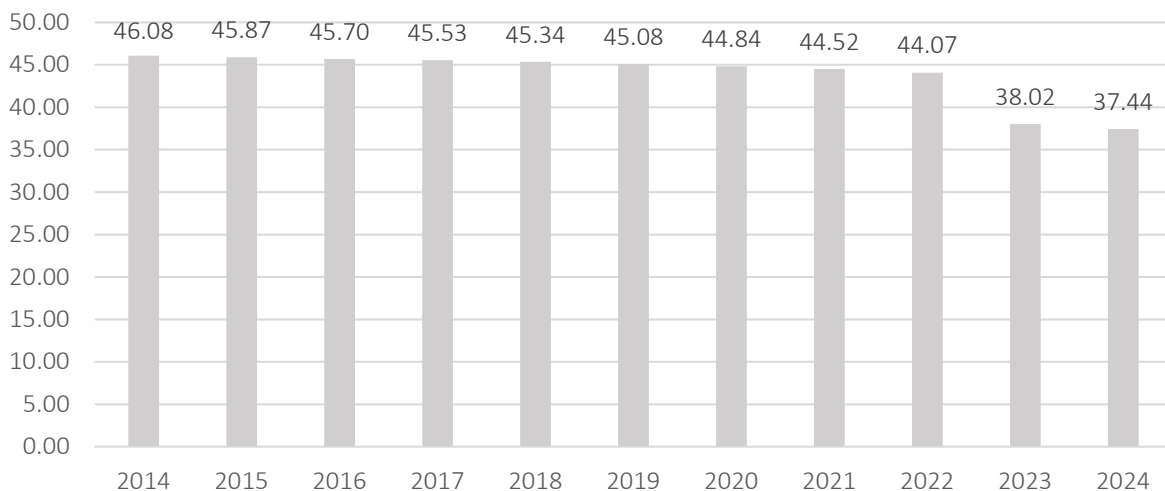

Рисунок 1. Динаміка чисельності населення України на 1 січня 2014–2024 років (млн осіб), ООН

осіб, що становить скорочення на 13.72% у порівнянні з 2022 роком. Цей стрімкий спад тривав, і станом на 1 січня 2024 року, за прогнозом ООН, чисельність населення України досягла позначки 37.441,260 осіб, що на 15.05% менше у порівнянні з січнем 2022 року та на 1.53% менше у порівнянні з 2023 роком (Рисунок 1) [13].

Щодо вітчизняних оцінок, за підрахунками Інституту демографії та проблем якості життя НАН України, чисельність населення України у 2022 році становила 42 млн осіб (включаючи тимчасово окуповані території). Станом на початок 2024 року, за орієнтовними оцінками, населення країни в межах кордонів 1991 року становить близько 35 млн осіб [7]. Значний спад чисельності населення України за ці роки є результатом сумних і трагічних подій, пов'язаних із війною, що триває. Війна призвела до масового виїзду громадян за кордон, зокрема жінок та дітей, які рятуються від небезпеки. Окрім того, збройний конфлікт спричинив значні втрати серед цивільного населення та військових, що посилює демографічну кризу. Рівень народжуваності суттєво знизився через загальну нестабільність та відсутність впевненості у майбутньому. Таким чином, демографічна ситуація в Україні залишається критичною і потребує термінових заходів для стабілізації та підтримки населення.

Така суттєва демографічна зміна, спричинена повномасштабною війною, призвела до значного зниження народжуваності, що є одним з найзначніших демографічних ризиків із довготривалим впливом на соціально-економічну сферу країни. Війна не лише безпосередньо зменшує кількість населення через загибель і поранення, але й впливає на рішення сімей щодо народження дітей. Зниження народжуваності призводить до зменшення природного приросту населення. Це означає, що з часом загальна чисельність населення країни зменшується, що, у свою чергу, веде до старіння нації. Відсутність достатньої кількості новонароджених означає, що в майбутньому кількість молоді, яка вступає на ринок праці, може бути недостатньою для заміщення старшого покоління.

В Україні рівень народжуваності був достатньо низьким ще до початку повномасштабного вторгнення. За даними ООН можна простежити, що цей показник як в абсолютних, так і у відносних величинах скорочувався ще задовго до розширеної агресії росії у 2022 році (Рисунок 2). З початку 2000-х років рівень народжуваності в Україні поступово зростав, досягнувши піку в 2012 році (11.4%). Однак з 2013 року спостерігається зниження цього показни-

Джерело: Складено автором на основі даних з джерела [13] (дані за 2024 рік – це прогнозовані дані).

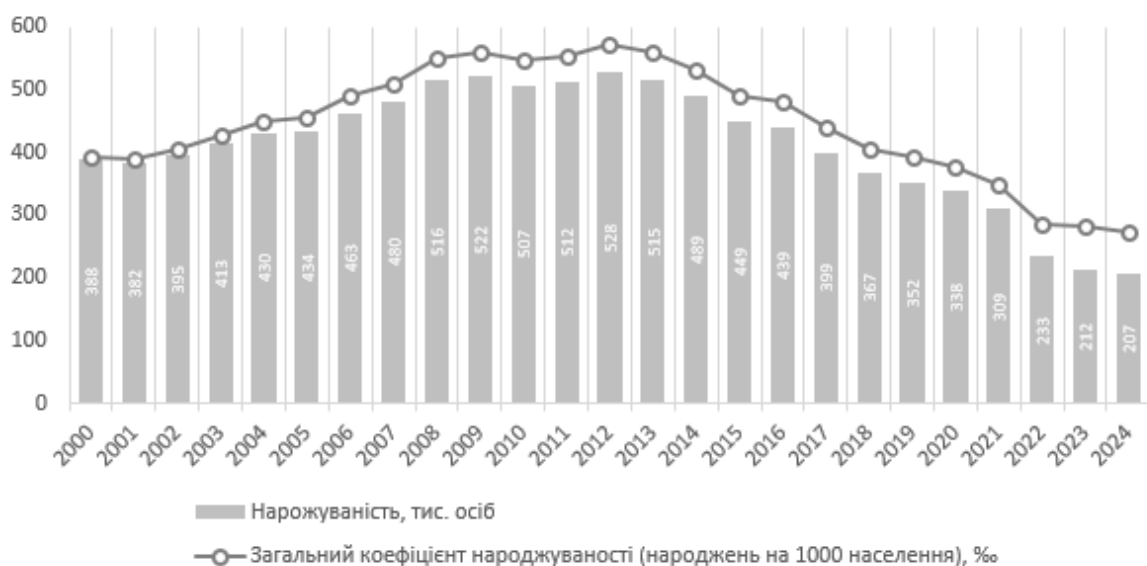

Рисунок 2. Динаміка рівня народжуваності в Україні, 2000–2024 роки, ООН

ка, яке обумовлене політичною кризою та економічною нестабільністю, а згодом також окупацією Криму та війною на Донбасі. Ця тенденція продовжувалася і загострилася з початком великого вторгнення, що призвело до падіння загального коефіцієнта народжуваності до 5.5% у 2024 році.

Це підкреслює важливість негайного вжиття заходів для покращення демографічної ситуації в країні, включаючи підтримку сімей з дітьми, поліпшення умов життя та створення сприятливих умов для народження дітей.

Одним із ключових показників, що відображає рівень народжуваності, є коефіцієнт фертильності (TFR), який вказує на середню кількість дітей, народжених однією жінкою протягом її репродуктивного віку (15-49 років). Цей показник повинен становити не менше 2.1 для повноцінного відтворення населення.

Коефіцієнт фертильності в Україні вже давно демонстрував слабку динаміку, його негативний спад спостерігався навіть до початку першої фази російсько-української війни, ще у далекому 2014 році. За останні роки у зв'язку з нестабільністю, небезпекою та економічними труднощами, спричиненими повномасштабною війною в Україні, спостерігається стрімке

зниження цього показника, що свідчить про зменшення народжуваності (Рисунок 3). За даними ООН, після ескалації війни у 2022 році коефіцієнт фертильності опустився до 0.9.

Ці цифри вказують на серйозні демографічні зміни, що відбуваються в країні через вплив війни, зокрема на значне скорочення рівня народжуваності, що може мати тривалі наслідки для соціально-економічної ситуації в Україні. Постійний спад коефіцієнта фертильності не лише підвищує ризики демографічного старіння населення, але й ускладнює перспективи відновлення робочої сили та загальний розвиток суспільства в умовах війни та її наслідків [2].

Як і в більшості країн ЄС, в Україні спостерігалось зменшення рівня народжуваності. Однак, Україна ще до початку повномасштабного вторгнення мала один з найнижчих коефіцієнтів фертильності серед країн ЄС. Це означає, що демографічна ситуація в Україні була особливо вразливою навіть без впливу зовнішніх агресій. В умовах великої війни ці негативні тенденції лише посилилися, що поглиблює демографічні ризики і ускладнює перспективи відновлення населення в довгостроковій перспективі.

Через повномасштабне вторгнення показник фертильності в Україні став одним з

Джерело: Складено автором на основі даних з джерела [13] (дані за 2024 рік – це прогнозовані дані).

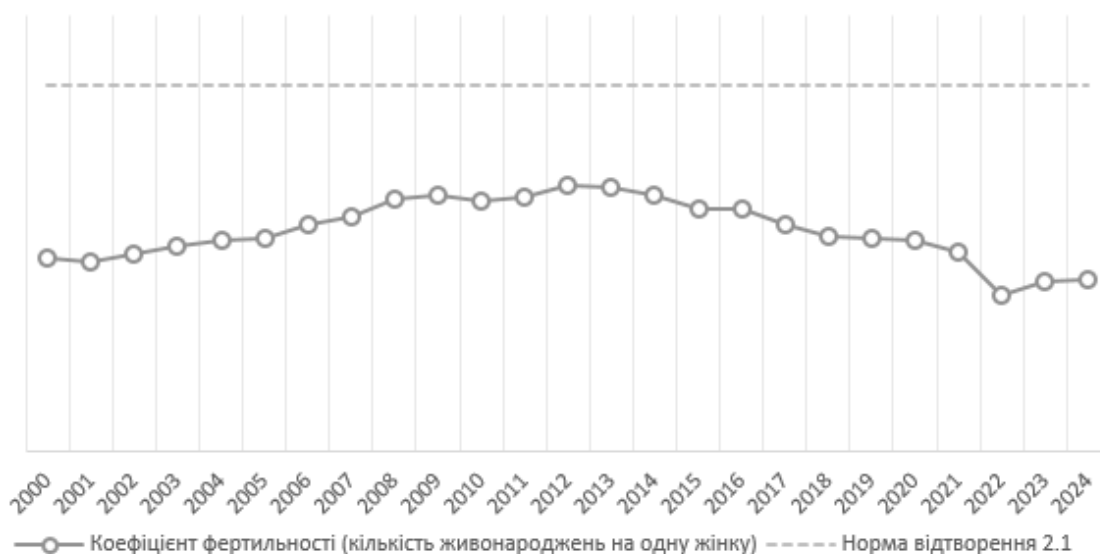

Рисунок 3. Динаміка коефіцієнта фертильності в Україні, 2000–2024 роки, ООН

Джерело: Складено автором на основі даних з джерела [13] (Україна не визнає Тайвань як незалежну країну).

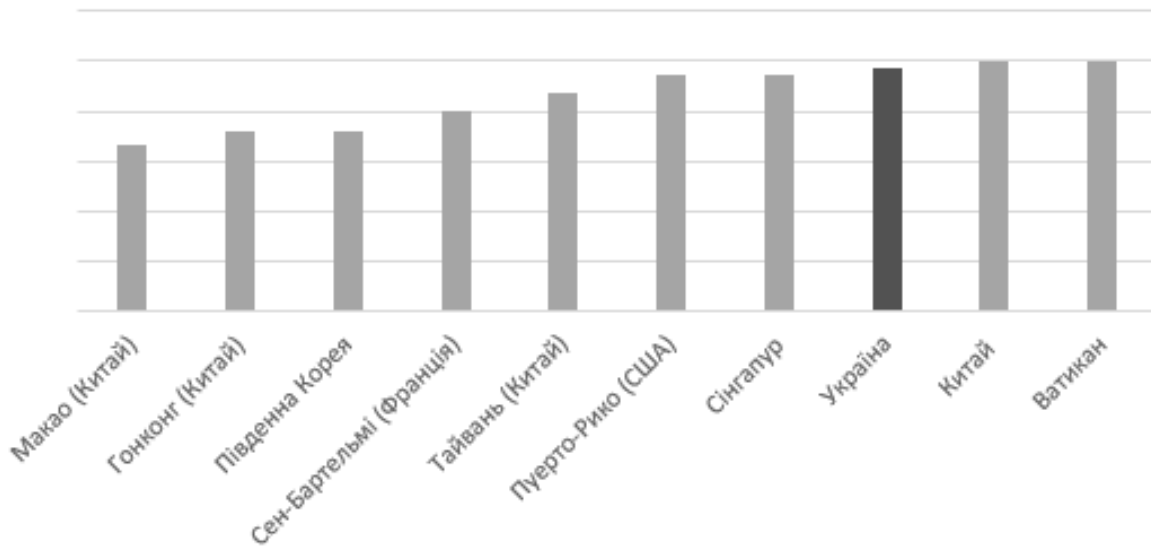

Рисунок 4. Топ-10 регіонів світу з найнижчим коефіцієнтом фертильності, 2023 рік, ООН

найнижчих не лише в Європі, але й у світі [3]. Так, у 2023 році Україна посіла 3-тє місце (0.98) серед незалежних держав світу в рейтингу країн із найнижчим коефіцієнтом фертильності, за даними ООН. Нижчі показники зафіксовані лише у Південній Кореї – 0.72 та Сінгапурі – 0.94 (Рисунок 4).

Зниження рівня народжуваності в Україні внаслідок повномасштабної війни створює серйозні демографічні ризики, які можуть негативно вплинути на економічну стабільність країни. Відсутність достатньої кількості молодих людей у майбутньому може призвести до скорочення робочої сили, що у свою чергу підвищить навантаження на старше покоління та знизить загальний економічний потенціал країни.

Один з найбільш важливих аспектів будь-якої війни – це значні людські втрати. Велика війна беззаперечно суттєво вплинула на рівень смертності в Україні. Через масштабні бойові дії велика кількість людей стала жертвами війни, що значно підвищило рівень смертності в країні. Це вплинуло не лише на безпосередньо вбитих, але й на тих, хто помер внаслідок погіршення умов життя, обмеженого доступу до медичної допомоги та інших критичних ресурсів.

За даними ООН, ще до початку повномасштабного вторгнення рівень смертності в Україні зростав протягом останніх років (Рисунок 5). Значне підвищення рівня смертності у 2021 році було спричинене пандемією COVID-19 (17.1%). Після початку великої війни на перший погляд спостерігається парадоксальна ситуація – рівень смертності зменшився, незважаючи на повномасштабні бойові дії.

Це зниження показників рівня смертності у 2022–2024 роках може бути зумовлене зменшенням загальної кількості населення України через масову міграцію, оскільки внаслідок війни значна кількість людей евакуювалася за кордон. Крім того, активні бойові дії ускладнюють збір необхідної статистичної інформації та ведення точного обліку смертей. Частина смертей може не бути офіційно зареєстрованою через незнання про їх випадки, зруйновану інфраструктуру, відсутність органів реєстрації та інші фактори. Також в умовах війни офіційні дані щодо рівня смертності часто є недоступними для широкого кола користувачів, оскільки розголошення такої інформації може загрожувати національній безпеці та використовуватися ворогом для маніпуляцій населенням і підризу морального духу військових.

Джерело: Складено автором на основі даних з джерела [13] (дані за 2024 рік – це прогнозовані дані).

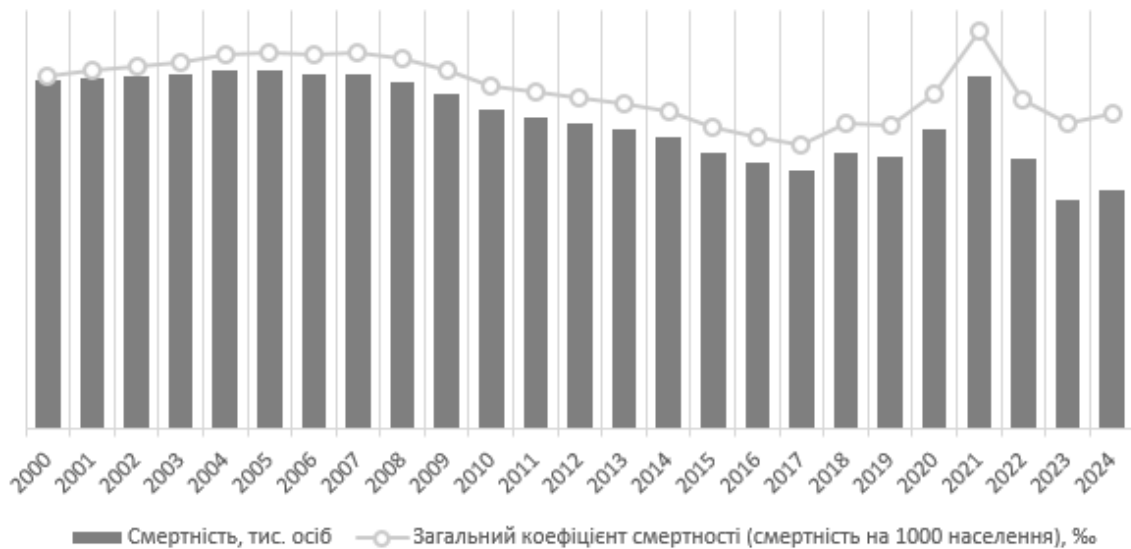

Рисунок 5. Динаміка рівня смертності в Україні, 2000–2024 роки, ООН

Незважаючи на це, очевидно, що війна завдала значних втрат серед населення України. Безпосередніми жертвами бойових дій є цивільні особи, що загинули в результаті військових атак та обстрілів країни-агресора. Згідно з даними УВКПЛ ООН, з 24 лютого 2022 року по червень 2024 року внаслідок бойових дій було вбито 22.594 цивільних осіб, а 11.284 осіб отримали поранення [11].

Ці дані відображають трагічний вплив війни на цивільне населення за останні 2,5 роки. Водночас варто зазначити, що наведені цифри можуть бути суттєво нижчими за реальну картину, оскільки багато випадків смертей та поранень не можуть бути зафіксовані через недоступність інформації з тимчасово окупованих територій та через спроби загарбників приховати докази своїх кривавих злочинів. Дуже важко оцінити втрати, наприклад, в Маріуполі та інших окупованих містах, де умови ведення бойових дій та гуманітарна ситуація залишаються надзвичайно складними.

Військовослужбовці, які загинули під час виконання службових обов'язків, також можуть становлять значну частину втрат, проте їх кількість може бути окремо врахована у військовій статистиці, доступ до якої засекречений. Невідомо, чи включає цивільна статис-

тика кількість загиблих військових, оскільки розголос такої інформації є доволі чутливою темою для суспільства та може загрожувати державній безпеці країни.

Президент України 25 лютого 2024 року на прес-конференції заявив, що за два роки повномасштабної війни загинуло 31 тисяча українських військових. Це число ілюструє масштаб втрат у військовому контексті та підкреслює складність комплексного аналізу демографічних змін, спричинених війною [9].

Вплив війни на рівень смертності є багатограним і включає як прямі, так і непрямі фактори. Безповоротна втрата людських життів є великою трагедією, яка матиме довготривалі наслідки для демографічної ситуації країни. На рівень смертності впливають не лише безпосередні жертви бойових дій, але й загострення захворювань через постійний стрес, пов'язаний з війною, негативно впливає на здоров'я населення. Загострення хронічних захворювань, таких як серцево-судинні хвороби та гіпертонія, може призводити до збільшення летальних випадків.

Додатково, погіршення доступу до медичної допомоги та медикаментів у прифронтових районах сприяє підвищенню смертності серед

населення. Зокрема, жінки, діти та літні люди часто під час війни стикаються зі значними викликами щодо доступу до якісної медичної допомоги, що може призвести до збільшення показників захворюваності та смертності. Крім того, військові дії спричиняють стресові ситуації, які можуть призвести до погіршення психічного стану населення та збільшення випадків психологічних захворювань. За даними Фонду народонаселення, станом на 2024 рік в Україні налічується 7,8 млн осіб, які потребують медичної допомоги [12]. Це значне число підкреслює критичну потребу в забезпеченні доступу до медичних послуг і ресурсів, щоб зменшити негативні наслідки війни для здоров'я населення та поліпшити загальний рівень життя.

Безповоротні втрати населення та демографічна криза вимагають термінових і комплексних заходів, що включають перегляд і адаптацію державної демографічної політики до нових умов. Для відновлення демографічного потенціалу України необхідно впроваджувати ефективну державну політику, що враховує нові реалії війни, зокрема, спрямовану на підтримку сімей, стимулювання народжуваності, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та повернення мігрантів. Необхідно терміново створювати умови для підтримки всіх верств населення, розширюючи систему соціального захисту для вразливих груп, які постраждали від війни. Міністерство соціальної політики України вже розробляє стратегію демографічного розвитку на наступні кілька десятиліть, яка має на меті подолання демографічних ризиків, викликаних повномасштабною війною [5].

Реалізація цієї стратегії є критично важливою для забезпечення стабільного розвитку України у післявоєнний період. Вона покликана не лише зменшити негативні наслідки війни, але й створити умови для стабільного відновлення країни, що забезпечить довго-

тривалу економічну стабільність та соціальне благополуччя. Успішне впровадження заходів стратегії допоможе мінімізувати демографічні ризики, відновити баланс у статеві-віковій структурі населення та забезпечити відновлення економічного потенціалу країни, що є ключовим для збереження незалежності та процвітання України в умовах нових викликів. Успішно впровадивши цю стратегію, Україна зможе адаптуватися до нових демографічних реалій, зберегти свій людський капітал і забезпечити умови для сталого розвитку в майбутньому.

4. ОБГОВОРЕННЯ

З огляду на розглянуті масштаби проблеми в країні, їх подолання вимагатиме не лише внутрішніх зусиль, але й всебічної підтримки з боку світової спільноти. Наші партнери та міжнародні організації повинні продовжувати надавати всебічну підтримку Україні, щоб допомогти вистроїти в нелегкій боротьбі з агресором та відновитися після завершення війни. Гуманітарна допомога, консультативна та фінансова підтримка з їхнього боку стануть невід'ємними елементами успішного відновлення України.

Таким чином, успіх у вирішенні демографічних викликів залежатиме від комплексного підходу, який включатиме національні зусилля та міжнародну підтримку. Це дозволить Україні не лише подолати наслідки війни, але й побудувати більш світле майбутнє для своїх громадян, забезпечивши стабільний соціальний розвиток на довгострокову перспективу. Після завершення війни важливо зосередити зусилля на післявоєнній відбудові, залученні молоді, поверненні мігрантів і підтримці сімейних ініціатив, що сприятиме відновленню демографічного балансу та стабілізації соціально-економічної ситуації в країні.

ВИСНОВКИ

Повномасштабна війна, розпочата російською федерацією, кардинально змінила демографічний ландшафт України, ставши каталізатором виникнення серйозних демографічних ризиків, які загрожують майбутньому країни і матимуть тривалі й глибокі наслідки для її розвитку.

Зокрема, значне зниження народжуваності, яке вже перебувало на низькому рівні до початку повномасштабного вторгнення, досягло критично низьких показників і стало одним із найсерйозніших наслідків війни. Така ситуація загрожує подальшим зменшенням чисельності населення та поглибленням демографічної кризи в Україні.

Показники фертильності також демонструють тривожну тенденцію до зниження, що може спричинити серйозні проблеми з природним відтворенням населення та відновленням робочої сили в довгостроковій перспективі. Зменшення кількості молодих людей і зниження бажання мати дітей стають ключовими факторами, які можуть призвести до подальшого скорочення людського та економічного потенціалу країни, а також до поглиблення демографічної кризи. Паралельно, війна спричинила значне підвищення рівня смертності як серед цивільного населення, так і серед військових, що лише поглиблює депопуляцію. Хоча офіційні дані про смертність можуть бути викривлені через міграційні процеси та труднощі зі збором інформації, фактичні втрати значно вплинули на статево-вікову структуру населення, що ще більше ускладнює ситуацію. Крім того, втрати, пов'язані з бойовими діями, погіршенням умов життя, обмеженим доступом до медичної допомоги та психологічним стресом, мають значний вплив на загальний рівень смертності.

Лише комплексний підхід, що враховує всі аспекти демографічних проблем, дозволить Україні подолати наслідки війни, зменшити їх негативний вплив та забезпечити стабільний розвиток, довготривалу стабільність і процвітання у післявоєнний період. Демографічні ризики, спричинені війною, потребують особливої уваги, оскільки від їх подолання залежить майбутнє України як незалежної і стабільної держави, яка здатна забезпечити комфортне життя для своїх громадян. Очевидно, наслідки цієї війни відчуватимуться протягом десятиліть і матимуть значний вплив на соціальну, економічну та політичну сфери життя. Незважаючи на всі випробування, український народ демонструє неймовірну стійкість і відвагу, що дає надію на повноцінне відновлення країни. Здатність країни подолати цю демографічну кризу залежатиме від її здатності вирішити демографічні проблеми, які поглибила війна. Подальші дослідження необхідні для повного розуміння довгострокових наслідків війни для демографічної структури України та розробки ефективних стратегій для підтримки відновлення країни. Вони допоможуть виявити найбільш вразливі аспекти демографічної ситуації та розробити конкретні заходи для їх подолання.

AUTHORS CONTRIBUTIONS

Conceptualization: Vadym Posheliuzhnyi.

Data curation: Vadym Posheliuzhnyi.

Formal analysis: Vadym Posheliuzhnyi.

Investigation: Vadym Posheliuzhnyi.

Methodology: Vadym Posheliuzhnyi.

Project administration: Vadym Posheliuzhnyi.

Resources: Vadym Posheliuzhnyi.

Software: Vadym Posheliuzhnyi.

Supervision: Vadym Posheliuzhnyi.

Validation: Vadym Posheliuzhnyi.

Visualization: Vadym Posheliuzhnyi.

Writing – original draft: Vadym Posheliuzhnyi.

Writing – review & editing: Vadym Posheliuzhnyi.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Kulu, H., Christison, S., Liu, C., & Mikolai, J. (2022). The War and the Future of Ukraine's Population. *MigrantLife Working Paper*, 9. Retrieved from <https://population-europe.eu/research/books-and-reports/war-and-future-ukraines-population>
2. Libanova, E. (2023). Ukraine's Demography in the Second Year of the Full-Fledged War. *Wilson Center*. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/ukraines-demography-second-year-full-fledged-war>
3. Marchak, D. (2024). Naseleunia skorochuietsia – u 2050 rotsi nas bude lyshe 25 mln. Yak derzhava dolatyme kryzu ta shcho robyty biznesu iz defitsytom kadriv? Rozpovidaie zastupnytsia ministra sotspolityky Daryna Marchak [The population is shrinking – in 2050 there will be only 25 mln of us. How will the state overcome the crisis and what should businesses do with the shortage of personnel? Deputy Minister of Social Policy Darya Marchak explains]. *Forbes Ukraine*. (In Ukrainian). Retrieved from <https://forbes.ua/money/naseleunya-ukraini-skorochuet-sya-u-2050-rotsi-nas-bude-lishe-25-mln-yak-derzhava-dolatitude-syu-krizu-ta-shcho-vzhe-zaraz-robiti-biznesu-za-defitsitu-kadriv-rozpovidaie-zastupnitsya-ministra-sotspolitik-22052024-21289>
4. Matsuura, H. (2022). Russia's invasion of Ukraine and the future demographic crisis. *Biodemography and Social Biology*, 67, 1–2. <http://dx.doi.org/10.1080/19485565.2022.2061524>
5. Ministry of Social Policy of Ukraine. (n.d.). Stratehiia demografichnoho rozvytku Ukrainy na period do 2040 roku [Demographic Development Strategy of Ukraine until 2040]. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
6. Prystupa, M., Nekliuienko, T., & Lutskevych, N. (2022). Socio-demographic crisis in Ukraine as a result of the war: state, consequences and ways of overcoming. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 6(354), 147–152. (In Ukrainian). [http://dx.doi.org/10.12958/2227-2844-2022-6\(354\)-147-152](http://dx.doi.org/10.12958/2227-2844-2022-6(354)-147-152)
7. Shepeleva, A. (2024). Ukraina vtrachaie liudei. Yak viina vplynula na demografiu [Ukraine is losing people. How the war has affected demography]. *DW*. (In Ukrainian). Retrieved from <https://www.dw.com/uk/ukraina-vtracae-ludej-ak-vijna-vplynula-na-demografiu/a-68340432>
8. Tesliuk, R. (2024). Demographic Sustainability of Ukraine and Its Changes Caused by the Russian-Ukrainian War. *Journal of Population and Social Studies*, 32, 431–447. <http://dx.doi.org/10.25133/jpssv322024.026>
9. The Kyiv Independent. (2024). Zelensky: 31,000 Ukrainian soldiers killed in Russia's war. Retrieved from <https://kyivindependent.com/zelensky-31-000-ukrainian-soldiers-killed-in-action/>
10. Tverdostup, M. (2023). The demographic challenges to Ukraine's economic reconstruction (44 p.). *The Vienna Institute for International Economic Studies*. Retrieved from <https://wiiw.ac.at/the-demographic-challenges-to-ukraine-s-economic-reconstruction-p-6620.html>
11. United Nations in Ukraine. (2024). *Protection of Civilians in Armed Conflict – June 2024*. Retrieved from <https://ukraine.un.org/en/273476-protection-civilians-armed-conflict-%E2%80%94-june-2024>
12. United Nations Population Fund. (2024). *Ukraine Emergency Situation Report #23 – 17 May 2024*. Retrieved from <https://www.unfpa.org/resources/ukraine-emergency-situation-report-23-17-may-2024>
13. United Nations. (2024). *World Population Prospects 2024*. Retrieved from <https://population.un.org/wpp/>